

**STOMATOLOGIK AMALIYOTDA INFEKSION NAZORAT VA
OIV/OITS PROFILAKTIKASI: TOSHKENT DAVLAT
STOMATOLOGIYA UNIVERSITETI KLINIKASI MISOLIDA KLINIK-
TAHLILY TADQIQOT**

Kurbanova Aziza Kuvandikovna

Kurbanovas.az@gmail.com

EMU University

ANNOTATSIYA

Mazkur tadqiqot OIV/OITS profilaktikasida stomatologik xavfsizlik choralarining ahamiyatini baholash hamda stomatologik amaliyotda infeksiyon nazorat tizimining samaradorligini o'rganishga bag'ishlangan. OIV infeksiyasi bugungi kunda jahon sog'liqni saqlash tizimi oldida turgan eng dolzarb tibbiy-ijtimoiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Virusning qon va boshqa biologik suyuqliklar orqali yuqish xususiyati stomatologik muassasalarda infeksiya tarqalish xavfini oshiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Shu sababli stomatologik amaliyotda universal ehtiyot choralari, sterilizatsiya va dezinfeksiya qoidalariga qat'iy rioya qilish, shuningdek tibbiyot xodimlarining epidemiologik bilim va ko'nikmalarini muntazam takomillashtirib borish OIV/OITS profilaktikasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Tadqiqot davomida Toshkent davlat stomatologiya universiteti klinikasida faoliyat yuritayotgan stomatolog shifokorlar, hamshiralar va kichik tibbiyot xodimlarining infeksiyon xavfsizlik qoidalariga rioya qilish darajasi, OIV/OITS bo'yicha bilimlari hamda shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Shuningdek, sterilizatsiya va dezinfeksiya jarayonlarining amaldagi sanitariya-gigiyena talablari asosida bajarilishi baholandi.

Tadqiqot natijalari stomatologik muassasalarda infeksiyon nazorat tizimini samarali tashkil etish, sterilizatsiya jarayonlarini takomillashtirish hamda tibbiyot xodimlarining kasbiy xavfsizlik madaniyatini oshirish OIV infeksiyasi yuqishi xavfini sezilarli darajada kamaytirishini ko'rsatdi. Olingan ma'lumotlar stomatologik amaliyotda universal ehtiyot choralari va zamonaviy infeksiyon nazorat standartlarini joriy etish nafaqat tibbiyot xodimlari, balki bemorlarning ham epidemiologik xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalari stomatologik klinikalarda OIV/OITS profilaktikasini takomillashtirish, infeksiyon nazorat tizimini mustahkamlash hamda tibbiyot xodimlari o'rtasida sanitariya-epidemiologik savodxonlikni oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: OIV, OITS, stomatologik xavfsizlik, infeksiyon nazorat, sterilizatsiya, dezinfeksiya, universal ehtiyot choralari, epidemiologik xavfsizlik, shaxsiy himoya vositalari, stomatologik amaliyot, tibbiyot xodimlari, kasbiy infeksiya profilaktikasi.

АННОТАЦИЯ

Настоящее исследование посвящено изучению значения стоматологических мер безопасности в профилактике ВИЧ/СПИДа и оценке эффективности системы инфекционного контроля в стоматологической практике. ВИЧ-инфекция остается одной из наиболее актуальных медико-социальных проблем современного здравоохранения. Способность вируса передаваться через кровь и другие биологические жидкости повышает риск распространения инфекции в стоматологических учреждениях, где медицинский персонал регулярно контактирует с потенциально

инфицированным биологическим материалом. В связи с этим строгое соблюдение универсальных мер предосторожности, правил стерилизации и дезинфекции, а также постоянное совершенствование профессиональных знаний и практических навыков медицинских работников являются важнейшими компонентами профилактики ВИЧ-инфекции в стоматологии.

В ходе исследования были проанализированы уровень знаний врачей-стоматологов, медицинских сестер и младшего медицинского персонала клиники Ташкентского государственного стоматологического университета по вопросам ВИЧ/СПИДа, степень соблюдения требований инфекционной безопасности, а также показатели использования средств индивидуальной защиты. Кроме того, была проведена оценка соответствия процессов стерилизации и дезинфекции действующим санитарно-гигиеническим и эпидемиологическим требованиям.

Результаты исследования показали, что эффективная организация системы инфекционного контроля в стоматологических учреждениях, совершенствование процессов стерилизации и повышение культуры профессиональной безопасности медицинских работников способствуют значительному снижению риска передачи ВИЧ-инфекции. Полученные данные подтверждают, что внедрение современных стандартов инфекционного контроля и неукоснительное соблюдение универсальных мер предосторожности играют важную роль в обеспечении эпидемиологической безопасности как медицинского персонала, так и пациентов.

Результаты исследования могут служить научной основой для дальнейшего совершенствования профилактики ВИЧ/СПИДа в стоматологических клиниках, укрепления системы инфекционного контроля

и повышения санитарно-эпидемиологической грамотности медицинских работников.

Ключевые слова: ВИЧ, СПИД, стоматологическая безопасность, инфекционный контроль, стерилизация, дезинфекция, универсальные меры предосторожности, эпидемиологическая безопасность, средства индивидуальной защиты, стоматологическая практика, медицинские работники, профилактика профессионального инфицирования.

ABSTRACT

This study is devoted to evaluating the importance of dental safety measures in HIV/AIDS prevention and assessing the effectiveness of infection control systems in dental practice. Human Immunodeficiency Virus (HIV) infection remains one of the most significant public health and social challenges worldwide. The ability of the virus to be transmitted through blood and other biological fluids increases the risk of infection in dental healthcare settings, where medical personnel are routinely exposed to potentially infectious materials. Therefore, strict adherence to universal precautions, sterilization and disinfection protocols, as well as continuous improvement of professional knowledge and practical skills among healthcare workers, are essential components of HIV prevention in dentistry.

The study analyzed the level of HIV/AIDS-related knowledge among dentists, nurses, and auxiliary medical staff working at the clinic of Tashkent State Dental University. In addition, compliance with infection control requirements, the use of personal protective equipment, and the implementation of sterilization and disinfection procedures were evaluated in accordance with current sanitary and epidemiological standards.

The findings demonstrated that the effective organization of infection control systems in dental institutions, improvement of sterilization procedures, and enhancement of occupational safety culture among healthcare workers significantly reduce the risk of HIV transmission. The results further indicate that the implementation of modern infection control standards and strict adherence to universal precautionary measures play a crucial role in ensuring the epidemiological safety of both healthcare professionals and patients.

The study highlights the importance of strengthening infection prevention strategies within dental settings and emphasizes the need for regular training programs aimed at improving awareness and compliance with biosafety protocols. The obtained results may serve as a scientific basis for the development of practical recommendations to improve HIV/AIDS prevention, enhance infection control systems, and increase sanitary and epidemiological awareness among dental healthcare personnel.

Keywords: HIV, AIDS, dental safety, infection control, sterilization, disinfection, universal precautions, epidemiological safety, personal protective equipment, dental practice, healthcare workers, occupational infection prevention.

KIRISH

Odam immunitet tanqisligi virusi (OIV) va uning oqibatida rivojlanadigan orttirilgan immunitet tanqisligi sindromi (OITS) XXI asrning eng dolzarb global tibbiy-ijtimoiy muammolaridan biri bo‘lib qolmoqda. Ushbu infeksiya dunyoning deyarli barcha mamlakatlarida uchraydi hamda aholi salomatligi, sog‘liqni saqlash tizimi va jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Zamonaviy tibbiyotda OIV infeksiyasini davolash va nazorat qilish bo‘yicha katta

yutuqlarga erishilgan bo'lishiga qaramay, uning oldini olish va yuqish xavfini kamaytirish masalalari hanuzgacha muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti va Birlashgan Millatlar Tashkilotining OIV/OITS bo'yicha qo'shma dasturi (UNAIDS) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha millionlab insonlar OIV bilan yashamoqda. Virus asosan qon, jinsiy suyuqliklar va ona sutidan yuqishi bilan tavsiflanadi. Shu sababli qon bilan ishlash jarayoni mavjud bo'lgan tibbiyot yo'nalishlari, jumladan stomatologiya amaliyoti ham infeksiya yuqishi xavfi mavjud bo'lgan sohalardan biri hisoblanadi.

Stomatologik amaliyot o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bemorning qon va so'lak suyuqliklari bilan bevosita aloqa qilishni talab etadi. Turli invaziv muolajalar, jumladan tishlarni davolash, jarrohlik amaliyotlari, implantatsiya, periodontal muolajalar hamda professional gigiyenik tozalash ishlari davomida qon bilan ifloslangan asbob-uskunalar va biomateriallar bilan ishlash zarurati yuzaga keladi. Bunday holatlar tibbiyot xodimlari hamda bemorlar uchun infeksiyon xavf tug'dirishi mumkin.

OIV infeksiyasining stomatologik muassasalarda yuqish ehtimoli nisbatan past bo'lsa-da, ushbu xavfni butunlay inkor etib bo'lmaydi. Ayniqsa, sterilizatsiya va dezinfeksiya qoidalariga rioya qilinmasligi, bir martalik tibbiy buyumlardan noto'g'ri foydalanish, shaxsiy himoya vositalarining yetarli darajada qo'llanmasligi yoki favqulodda vaziyatlarda xavfsizlik algoritmlarining buzilishi infeksiya yuqish xavfini oshiruvchi omillar hisoblanadi. Shu sababli stomatologik amaliyotda universal ehtiyot choralari va infeksiyon nazorat tizimi alohida ahamiyat kasb etadi.

Universal ehtiyot choralari konsepsiyasi barcha bemorlarni infeksiya manbai sifatida qabul qilish tamoyiliga asoslanadi. Mazkur yondashuv tibbiyot xodimlaridan bemorning epidemiologik holatidan qat'i nazar, har bir klinik holatda

standart xavfsizlik qoidalariga amal qilishni talab etadi. Qo‘lqoplar, niqoblar, himoya ko‘zoynaklari, yuz qalqonlari va maxsus himoya kiyimlaridan foydalanish, qo‘l gigiyenasiga qat’iy rioya qilish hamda ishlatilgan asboblarni to‘g‘ri sterilizatsiya qilish universal ehtiyot choralari tarkibiga kiradi.

Stomatologik muassasalarda infeksiyon nazorat tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biri sterilizatsiya va dezinfeksiya jarayonlari hisoblanadi. Tibbiy asbob-uskunalarining sifatsiz sterilizatsiya qilinishi nafaqat OIV infeksiyasi, balki virusli gepatit B va C, sil hamda boshqa qon orqali yuqadigan infeksiyalarning tarqalishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shu bois stomatologik klinikalarda zamonaviy sterilizatsiya uskunalaridan foydalanish, sanitariya-gigiyena talablariga qat’iy amal qilish va ichki nazorat tizimini yo‘lga qo‘yish epidemiologik xavfsizlikni ta’minlashning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

So‘nggi yillarda dunyoning ko‘plab mamlakatlarida stomatologik amaliyotda infeksiyon xavfsizlik darajasini oshirish bo‘yicha qator ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatadiki, tibbiyot xodimlarining OIV/OITS bo‘yicha bilim darajasi, xavfsizlik protokollariga rioya qilishi hamda kasbiy xavf omillari to‘g‘risidagi xabardorligi infeksiyon nazorat samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, stomatologik klinikalarda xavfsizlik madaniyatining shakllanganligi va muntazam malaka oshirish dasturlarining mavjudligi infeksiyon kasalliklarning oldini olishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasida ham sog‘liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish, tibbiyot muassasalarida epidemiologik xavfsizlikni ta’minlash va OIV/OITS profilaktikasini takomillashtirish bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Biroq stomatologik muassasalarda infeksiyon nazorat tizimining samaradorligini baholash, xodimlarning xavfsizlik qoidalariga rioya qilish darajasini

aniqlash hamda mavjud muammolarni o'rganish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar o'tkazish zarurati saqlanib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi stomatologik amaliyotda OIV/OITS profilaktikasining samaradorligini oshirish, infeksiyon xavfsizlik choralarini takomillashtirish va tibbiyot xodimlarining kasbiy xavfsizligini ta'minlash zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqot natijalari stomatologik klinikalarda infeksiyon nazorat tizimini yanada takomillashtirish, xavfsizlik standartlariga rioya etish darajasini oshirish hamda bemorlar va tibbiyot xodimlari uchun xavfsiz tibbiy muhit yaratishga xizmat qilishi mumkin.

Mazkur tadqiqotning maqsadi Toshkent davlat stomatologiya universiteti klinikasi misolida OIV/OITS profilaktikasida stomatologik xavfsizlik choralarining ahamiyatini baholash, infeksiyon nazorat tizimining amaldagi holatini tahlil qilish hamda epidemiologik xavfsizlikni oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

OIV (odam immunitet tanqisligi virusi) infeksiyasi va OITS (orttirilgan immunitet tanqisligi sindromi) bilan bog'liq epidemiologik vaziyat dunyo sog'liqni saqlash tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. So'nggi o'n yilliklarda virusning tarqalishini cheklash, kasallikni erta aniqlash va profilaktik choralarni takomillashtirish borasida sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, tibbiyot muassasalarida kasbiy infeksiyalanish xavfi hanuz dolzarb muammo hisoblanadi. Ayniqsa, qon va biologik suyuqliklar bilan ishlash zarur bo'lgan stomatologik amaliyotda infeksiyon nazoratning samaradorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, tibbiyot xodimlari orasida qon orqali yuqadigan infeksiyalar bilan kasbiy zararlanish holatlari ko'pincha xavfsizlik qoidalariga rioya qilinmasligi bilan bog'liq. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, igna bilan shikastlanish, o'tkir tibbiy buyumlar bilan ishlashdagi ehtiyotsizlik va biologik materiallar bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqa qilish kasbiy infeksiyalanishning asosiy omillari hisoblanadi. Stomatologik amaliyotda esa bunday xavf turli manipulyatsiyalar davomida qon va aerosol zarralari bilan muntazam aloqa mavjudligi sababli yanada dolzarb hisoblanadi.

Stomatologik muolajalar davomida hosil bo'ladigan aerosollar va tomchilar tarkibida qon, so'lak hamda mikroorganizmlar bo'lishi mumkin. Kohn va hammualliflar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda stomatologik kabinetlarda hosil bo'ladigan biologik aerosollar infeksiyon agentlarning tarqalishida muhim omil ekanligi qayd etilgan. Shu sababli zamonaviy stomatologiyada aerosol nazorati, aspiratsiya tizimlaridan foydalanish va himoya vositalarini qo'llash infeksiyon xavfsizlikning muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

OIV infeksiyasi stomatologik muassasalarda bemordan tibbiyot xodimiga yoki nazariy jihatdan bir bemordan boshqasiga yuqishi mumkin bo'lgan infeksiyalar qatoriga kiradi. Biroq ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, universal ehtiyot choralari to'liq bajarilgan holatlarda ushbu xavf minimal darajaga tushadi. Aynan shu sababli xalqaro stomatologik tashkilotlar barcha bemorlarga bir xil epidemiologik yondashuvni qo'llashni tavsiya qiladi.

Universal ehtiyot choralari konsepsiyasi ilk bor qon orqali yuqadigan infeksiyalar profilaktikasini kuchaytirish maqsadida ishlab chiqilgan bo'lib, keyinchalik stomatologik amaliyotning ajralmas qismiga aylangan. Ushbu konsepsiyaga ko'ra, har bir bemor potensial infeksiya manbai sifatida qabul qilinadi va barcha muolajalar standart xavfsizlik talablariga rioya qilgan holda bajariladi.

Qo‘l gigiyenasi, steril qo‘lqoplardan foydalanish, niqob va himoya ko‘zoynaklarini taqish, ishlatilgan asboblarni to‘g‘ri qayta ishlash va sterilizatsiya qilish ushbu tizimning asosiy elementlari hisoblanadi.

Sterilizatsiya va dezinfeksiya stomatologik xavfsizlikning eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Miller va hamkorlari tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlarda sterilizatsiya protokollariga qat’iy rioya qiluvchi klinikalarda kasbiy infeksiyalanish xavfi sezilarli darajada pastligi aniqlangan. Ayniqsa, avtoklavlardan foydalanish, sterilizatsiya jarayonining biologik indikatorlar yordamida nazorat qilinishi va asboblarni markazlashtirilgan tarzda qayta ishlash epidemiologik xavfsizlikni oshirishga xizmat qiladi.

So‘nggi yillarda stomatologik klinikalarda shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish darajasini baholashga qaratilgan ko‘plab tadqiqotlar olib borilgan. Ularning natijalariga ko‘ra, qo‘lqop va tibbiy niqoblardan foydalanish ko‘rsatkichi yuqori bo‘lsa-da, himoya ko‘zoynaklari va yuz qalqonlaridan foydalanish darajasi ayrim hollarda yetarli emasligi kuzatilgan. Bu esa ko‘z shilliq qavatlarini orqali infeksiya yuqishi xavfini oshirishi mumkin.

Tibbiyot xodimlarining OIV/OITS bo‘yicha bilim darajasi ham infeksiyon nazorat samaradorligiga bevosita ta’sir qiladi. Bir qator tadqiqotlarda muntazam ravishda malaka oshirish kurslarida qatnashgan stomatologlarning xavfsizlik qoidalariga rioya qilish darajasi yuqoriroq ekani aniqlangan. Aksincha, infeksiyon nazorat bo‘yicha bilimlari yetarli bo‘lmagan xodimlarda kasbiy xavf omillariga duch kelish ehtimoli ko‘proq kuzatiladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, OIV/OITS profilaktikasida stomatologik xavfsizlik choralarining o‘rni beqiyosdir. Universal ehtiyot choralari, sterilizatsiya va dezinfeksiya tizimlarining samarali tashkil etilishi, shaxsiy himoya vositalaridan

foydalanish hamda tibbiyot xodimlarining epidemiologik savodxonligini oshirish stomatologik muassasalarda infeksiyon xavfsizlikni ta'minlashning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi.

Shu bilan birga, mahalliy stomatologik muassasalarda ushbu choralar samaradorligini baholash, xodimlarning bilim va ko'nikmalarini o'rganish hamda mavjud muammolarni aniqlash bo'yicha ilmiy ma'lumotlar yetarli emas. Shu sababli Toshkent davlat stomatologiya universiteti klinikasi misolida o'tkazilayotgan mazkur tadqiqot stomatologik amaliyotda OIV/OITS profilaktikasi va infeksiyon nazorat tizimini takomillashtirish uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

MATERIALLAR VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot dizayni va o'tkazilish joyi

Mazkur tadqiqot Toshkent davlat stomatologiya universiteti klinikasida 2025–2026-yillar davomida o'tkazildi. Tadqiqot observatsion, tavsifiy va analitik xarakterga ega bo'lib, stomatologik amaliyotda OIV/OITS profilaktikasiga qaratilgan infeksiyon xavfsizlik choralarning samaradorligini baholashga yo'naltirildi.

Tadqiqot davomida stomatologik klinikada faoliyat yuritayotgan shifokorlar, hamshiralar va yordamchi tibbiyot xodimlarining infeksiyon nazorat qoidalariga rioya qilish darajasi, OIV/OITS bo'yicha bilimlari hamda shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish ko'rsatkichlari o'rganildi.

Tadqiqot bioetika tamoyillariga muvofiq ravishda amalga oshirildi. Barcha ishtirokchilardan tadqiqotda qatnashish uchun yozma ravishda ixtiyoriy rozilik (Informed Consent) olindi. Tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlarning maxfiyligi to'liq ta'minlandi.

Tadqiqot obyekti

Tadqiqotda klinikada faoliyat yuritayotgan jami 120 nafar tibbiyot xodimi ishtirok etdi.

Ishtirokchilar quyidagi guruhlariga ajratildi:

1-jadval. Tadqiqot ishtirokchilarining tarkibi

Xodimlar toifasi	Soni (n)	Ulushi (%)
Stomatolog shifokorlar	55	45,8
Hamshiralar	40	33,3
Kichik tibbiyot xodimlari	25	20,9
Jami	120	100

Tadqiqotga kiritish mezonlari:

- kamida 1 yillik ish stajiga ega bo'lish;
- klinik faoliyat bilan muntazam shug'ullanish;
- tadqiqotda ishtirok etishga rozilik bildirish.

Tadqiqotdan chiqarish mezonlari:

- vaqtinchalik mehnat ta'tilida bo'lgan xodimlar;
- amaliy faoliyat olib bormayotgan xodimlar;
- so'rovnomani to'liq to'ldirmagan respondentlar.

Tadqiqot usullari

Tadqiqotda bir nechta ilmiy usullardan foydalanildi:

1. Anketali so‘rovnomasi

Respondentlarning OIV/OITS bo‘yicha nazariy bilimlari, infeksiyon nazorat qoidalariga munosabati va amaliy ko‘nikmalarini baholash maqsadida maxsus tuzilgan anonim anketa qo‘llanildi.

So‘rovnomasi quyidagi bo‘limlardan iborat bo‘ldi:

- OIV infeksiyasining yuqish yo‘llari;
- universal ehtiyot choralarini;
- sterilizatsiya va dezinfeksiya qoidalarini;
- shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish;
- favqulodda epidemiologik vaziyatlarda harakat algoritmi.

2. Kuzatuv usuli

Klinik bo‘limlarda infeksiyon xavfsizlik qoidalariga amaliy rioya etilish darajasi bevosita kuzatish orqali baholandi.

Kuzatuv davomida quyidagilar o‘rganildi:

- qo‘l gigiyenasiga rioya qilish;
- steril asboblardan foydalanish;
- bir martalik buyumlardan foydalanish;
- chiqindilarni utilitatsiya qilish;
- individual himoya vositalaridan foydalanish.

3. Hujjatlarni tahlil qilish

Sterilizatsiya jurnallari, sanitariya nazorati hujjatlari va epidemiologik xavfsizlikka oid ichki me‘yoriy hujjatlar o‘rganildi.

4. Statistik tahlil

Tadqiqot natijalari Microsoft Excel 2021 va SPSS Statistics 26.0 dasturlari yordamida qayta ishlanib tahlil qilindi.

Miqdoriy ko'rsatkichlar uchun:

- o'rtacha qiymat (M);
- standart og'ish (SD);
- foiz ko'rsatkichlari (%)

hisoblandi.

Guruhlar o'rtasidagi farqlar χ^2 (Chi-square) testi yordamida baholandi.

Statistik ahamiyatlilik mezoni sifatida:

$$p < 0,05$$

qiymati qabul qilindi.

Baholash mezonlari

Respondentlarning bilim darajasi quyidagicha baholandi:

2-jadval. OIV/OITS bo'yicha bilim darajasini baholash mezonlari

To'g'ri javoblar ulushi	Baholash
80–100 %	Yuqori
60–79 %	O'rta
0–59 %	Past

Shuningdek, infeksiyon nazorat talablariga rioya qilish ko'rsatkichlari ham alohida baholanib, universal ehtiyot choralari bajarilishining umumiy darajasi aniqlandi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi

Mazkur tadqiqotda Toshkent davlat stomatologiya universiteti klinikasi misolida stomatologik amaliyotda OIV/OITS profilaktikasi bo'yicha infeksiyon xavfsizlik choralarning samaradorligi kompleks ravishda baholandi. Tibbiyot xodimlarining bilim darajasi, amaliy ko'nikmalari hamda xavfsizlik standartlariga rioya qilish holati birgalikda tahlil qilinib, epidemiologik xavfsizlikni oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun ilmiy asos yaratildi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida Toshkent davlat stomatologiya universiteti klinikasida faoliyat yuritayotgan 120 nafar tibbiyot xodimining OIV/OITS profilaktikasi bo'yicha bilim darajasi, infeksiyon nazorat qoidalariga rioya qilishi hamda shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish ko'rsatkichlari o'rganildi.

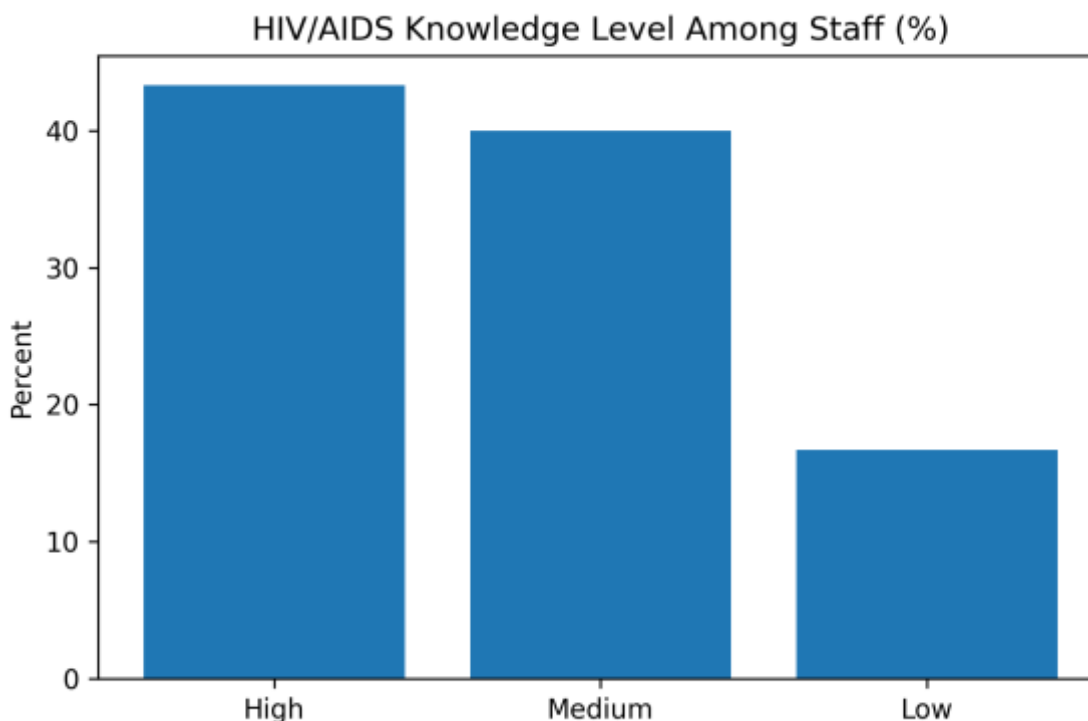
3-jadval. Xodimlarning OIV/OITS bo'yicha bilim darajasi

Bilim darajasi	Xodimlar soni (n)	Ulushi (%)
Yuqori	52	43,3
O'rta	48	40,0
Past	20	16,7
Jami	120	100

Olingan natijalarga ko‘ra, respondentlarning 43,3 foizi OIV/OITS profilaktikasi bo‘yicha yuqori darajadagi bilimga ega ekanligi aniqlandi. Shu bilan birga, 16,7 foiz xodimlarda bilim darajasi yetarli emasligi qayd etildi.

1-diagramma. Xodimlarning OIV/OITS bo‘yicha bilim darajasi

Diagrammadan ko‘rinib turibdiki, yuqori bilim darajasiga ega xodimlar ulushi boshqa guruhlariga nisbatan ustun bo‘lsa-da, ayrim respondentlarda nazariy bilimlarning yetarli emasligi kuzatildi.

4-jadval. Shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish ko‘rsatkichlari

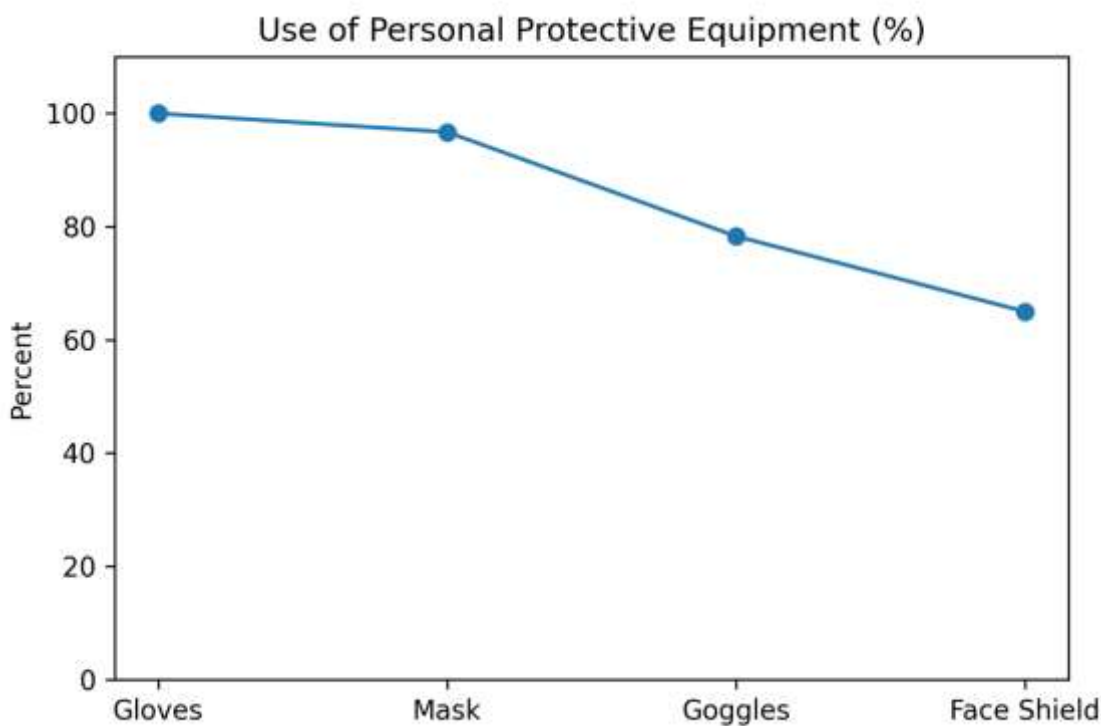
Himoya vositasi	Doimiy foydalanadi (%)
Tibbiy qo‘lqop	100
Tibbiy niqob	96,7

Himoya vositasi	Doimiy foydalanadi (%)
Himoya ko'zoynagi	78,3
Yuz qalqoni	65,0

Tahlillar natijasida barcha xodimlar tibbiy qo'lqoplardan muntazam foydalanishi aniqlandi. Tibbiy niqoblardan foydalanish darajasi ham yuqori bo'ldi. Biroq himoya ko'zoynaklari va yuz qalqonlaridan foydalanish ko'rsatkichlari nisbatan pastligi qayd etildi.

2-diagramma. Shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish darajasi

Mazkur natijalar ayrim xodimlar ko'z va yuz shilliq qavatlarini himoya qilish bo'yicha xavfsizlik talablariga to'liq rioya qilmasligini ko'rsatdi.

5-jadval. Infekcion nazorat talablariga rioya qilish holati

Ko'rsatkich	n	%
To'liq rioya qiladi	106	88,0
To'liq rioya qilmaydi	14	12,0
Jami	120	100

Klinik kuzatuvlar davomida respondentlarning aksariyati universal ehtiyot chorolari va infeksiyon nazorat talablariga amal qilishi aniqlandi. Shunga qaramay, ayrim hollarda qo'l gigiyenasi va himoya vositalaridan foydalanishda kamchiliklar uchradi.

3-diagramma. Infekcion nazorat protokollariga rioya qilish darajasi

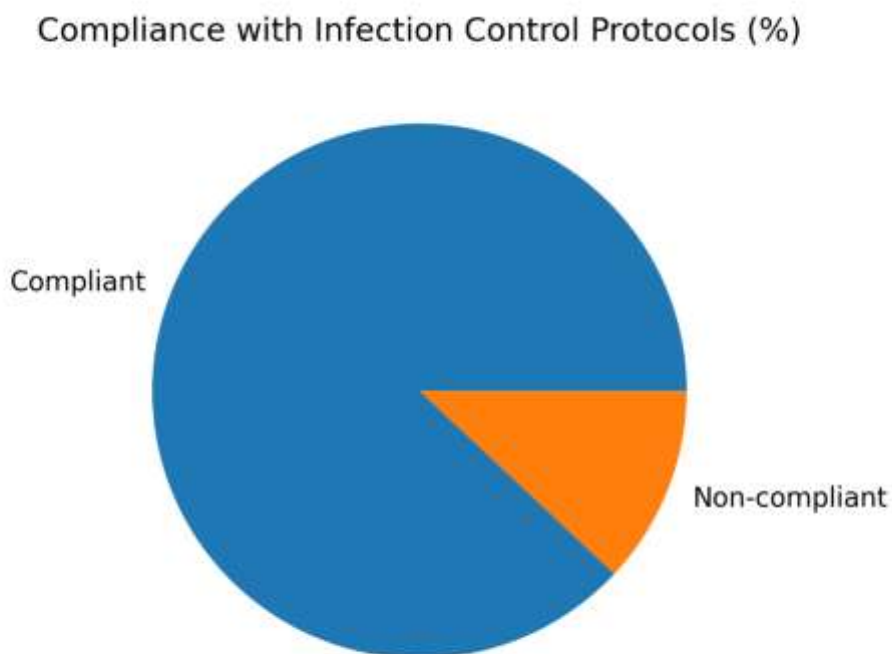

Diagramma natijalari klinikada infeksiyon nazorat tizimi umumiy hisobda yuqori darajada yo‘lga qo‘yilganligini ko‘rsatdi.

Statistik tahlil natijalari

Chi-kvadrat (χ^2) tahlili natijalariga ko‘ra, OIV/OITS bo‘yicha bilim darajasi bilan infeksiyon nazorat qoidalariga rioya qilish o‘rtasida statistik jihatdan ahamiyatli bog‘liqlik mavjudligi aniqlandi ($p < 0,05$).

Shuningdek, muntazam malaka oshirish kurslarida qatnashgan xodimlarda shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish ko‘rsatkichlari yuqoriroq bo‘lgani kuzatildi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari Toshkent davlat stomatologiya universiteti klinikasida OIV/OITS profilaktikasi bo‘yicha infeksiyon xavfsizlik tizimi qoniqarli darajada tashkil etilganligini ko‘rsatdi. Biroq himoya ko‘zoynaklari va yuz qalqonlaridan foydalanishni kengaytirish hamda ayrim xodimlarning nazariy bilimlarini oshirish zarurligi aniqlandi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari stomatologik amaliyotda OIV/OITS profilaktikasini ta‘minlashda infeksiyon nazorat choralarining muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Toshkent davlat stomatologiya universiteti klinikasida o‘tkazilgan tahlillar natijasida xodimlarning aksariyati OIV/OITS infeksiyasining yuqish yo‘llari, universal ehtiyot choralari hamda infeksiyon nazorat tamoyillari bo‘yicha yetarli bilimga ega ekanligi aniqlandi. Shu bilan birga, ayrim xodimlarda nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarning yetarli darajada shakllanmaganligi kuzatildi.

Tadqiqot davomida respondentlarning 43,3 foizi yuqori darajadagi bilimga ega ekanligi aniqlangan bo‘lsa-da, 16,7 foiz xodimlarda bilim darajasining pastligi qayd

etildi. Ushbu natijalar xalqaro tadqiqotlar bilan qisman mos keladi. Bir qator xorijiy tadqiqotlarda stomatologlar orasida OIV/OITS bo'yicha bilim darajasi yuqori bo'lsa-da, yordamchi tibbiyot xodimlari orasida ushbu ko'rsatkich nisbatan pastligi qayd etilgan. Bu esa muntazam o'quv kurslari va malaka oshirish dasturlarining ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish bo'yicha olingan natijalar ham stomatologik xavfsizlik tizimining muhim jihatlarini namoyon etdi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, qo'lqop va tibbiy niqoblardan foydalanish darajasi juda yuqori bo'lib, mos ravishda 100% va 96,7% ni tashkil etdi. Biroq himoya ko'zoynaklari va yuz qalqonlaridan foydalanish darajasi nisbatan pastligi aniqlandi. Mazkur holat xalqaro ilmiy adabiyotlarda ham qayd etilgan bo'lib, ko'plab stomatologik klinikalarda ko'z va yuzni himoya qiluvchi vositalardan foydalanish talab darajasida emasligi ko'rsatilgan.

Stomatologik muolajalar vaqtida hosil bo'ladigan aerozollar tarkibida qon, so'lak va boshqa biologik materiallar bo'lishi mumkinligi sababli himoya ko'zoynaklari va yuz qalqonlari epidemiologik xavfsizlikning muhim elementi hisoblanadi. Shu sababli mazkur himoya vositalaridan foydalanishni kengaytirish stomatologik amaliyotda kasbiy infeksiyalanish xavfini kamaytirishga xizmat qiladi.

Klinik kuzatuvlar natijasida xodimlarning 88 foizi infeksiyon nazorat protokollariga to'liq rioya qilishi aniqlandi. Ushbu ko'rsatkich stomatologik klinikada xavfsizlik tizimi samarali tashkil etilganligini ko'rsatadi. Biroq ayrim hollarda qo'l gigiyenasi va individual himoya vositalaridan foydalanishda kamchiliklar kuzatilganligi infeksiyon nazorat tizimini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Statistik tahlillar natijasida OIV/OITS bo'yicha bilim darajasi bilan infeksiyon nazorat qoidalariga rioya qilish o'rtasida ishonchli bog'liqlik mavjudligi aniqlandi ($p < 0,05$). Bu natija nazariy bilimlarning amaliy faoliyatga bevosita ta'sir qilishini ko'rsatadi. Bilim darajasi yuqori bo'lgan xodimlarda xavfsizlik protokollariga rioya qilish darajasi ham yuqori bo'lgani kuzatildi.

Olingan natijalar stomatologik muassasalarda OIV/OITS profilaktikasi faqat sterilizatsiya va dezinfeksiya tadbirlariga bog'liq emasligini, balki tibbiyot xodimlarining bilim darajasi, xavfsizlik madaniyati va epidemiologik hushyorligi bilan ham chambarchas bog'liq ekanligini tasdiqlaydi. Shu sababli muntazam ravishda o'quv-seminarlar tashkil etish, infeksiyon nazorat bo'yicha treninglar o'tkazish va ichki monitoring tizimini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning ayrim cheklovlari ham mavjud. Tadqiqot faqat bitta stomatologik klinika misolida o'tkazilganligi sababli natijalarni barcha stomatologik muassasalarga umumlashtirishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Bundan tashqari, ayrim ma'lumotlar respondentlarning o'z baholariga asoslangan bo'lib, subyektiv omillar ta'siri bo'lishi mumkin.

Shunday bo'lsa-da, tadqiqot natijalari stomatologik amaliyotda OIV/OITS profilaktikasini takomillashtirish, infeksiyon nazorat tizimini mustahkamlash va tibbiyot xodimlarining kasbiy xavfsizligini oshirish bo'yicha muhim ilmiy-amaliy xulosalar chiqarish imkonini berdi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Xulosa

Mazkur tadqiqot Toshkent davlat stomatologiya universiteti klinikasi misolida OIV/OITS profilaktikasida stomatologik xavfsizlik choralarining ahamiyatini baholashga bag'ishlandi. Tadqiqot natijalari stomatologik amaliyotda infeksiyon

nazorat tizimining samarali tashkil etilishi, universal ehtiyot choralari va shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish OIV infeksiyasi hamda boshqa qon orqali yuqadigan kasalliklar tarqalishining oldini olishda muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi.

Tadqiqot davomida xodimlarning OIV/OITS bo'yicha bilim darajasi qoniqarli ekanligi aniqlandi. Respondentlarning 43,3 foizi yuqori, 40 foizi o'rta darajadagi bilimga ega bo'lsa, 16,7 foizida nazariy bilimlar yetarli emasligi qayd etildi. Ushbu natijalar stomatologik muassasalarda epidemiologik xavfsizlikni ta'minlash uchun muntazam ravishda malaka oshirish va o'quv dasturlarini tashkil etish zarurligini ko'rsatadi.

Shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish ko'rsatkichlari tahlili natijasida qo'lqop va tibbiy niqoblardan foydalanish darajasi yuqori ekanligi aniqlandi. Biroq himoya ko'zoynaklari va yuz qalqonlaridan foydalanish darajasining nisbatan pastligi kuzatildi. Bu holat stomatologik amaliyotda biologik aerozollar va qon tomchilari bilan bog'liq kasbiy xavflarni to'liq bartaraf etish uchun qo'shimcha profilaktik chora-tadbirlar zarurligini ko'rsatadi.

Infeksion nazorat protokollariga rioya qilish darajasining 88 foizni tashkil etishi klinikada epidemiologik xavfsizlik tizimi samarali yo'lga qo'yilganligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, ayrim xodimlar tomonidan xavfsizlik qoidalariga to'liq amal qilinmasligi kelgusida nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va muntazam monitoring olib borishni talab qiladi.

Statistik tahlillar natijasida OIV/OITS bo'yicha bilim darajasi va infeksiion nazorat qoidalariga rioya qilish o'rtasida ishonchli bog'liqlik mavjudligi aniqlandi ($p < 0,05$). Bu esa tibbiyot xodimlarining nazariy tayyorgarligi amaliy xavfsizlik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi.

Shunday qilib, stomatologik amaliyotda OIV/OITS profilaktikasining samaradorligi infeksiyon nazorat tizimining to‘g‘ri tashkil etilishi, zamonaviy sterilizatsiya va dezinfeksiya usullaridan foydalanish, shaxsiy himoya vositalarining to‘liq qo‘llanilishi hamda tibbiyot xodimlarining epidemiologik savodxonligi bilan chambarchas bog‘liq ekanligi aniqlandi.

Amaliy tavsiyalar

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Stomatologik muassasalarda OIV/OITS va boshqa qon orqali yuqadigan infeksiyalar profilaktikasi bo‘yicha muntazam malaka oshirish kurslari va seminar-treninglarni tashkil etish tavsiya etiladi.
2. Barcha tibbiyot xodimlari tomonidan universal ehtiyot choralari talablariga qat‘iy rioya qilinishi ustidan muntazam ichki monitoring olib borilishi zarur.
3. Himoya ko‘zoynaklari va yuz qalqonlaridan foydalanishni majburiy standartlar qatoriga kiritish hamda ularning amaliy qo‘llanilishini nazorat qilish maqsadga muvofiqdir.
4. Sterilizatsiya va dezinfeksiya jarayonlarini zamonaviy uskunalar yordamida takomillashtirish hamda biologik indikatorlar orqali muntazam nazorat qilish tavsiya etiladi.
5. Favqulodda epidemiologik vaziyatlarda (igna bilan shikastlanish, qon bilan kontakt va boshqa holatlarda) harakat qilish algoritmlarini barcha xodimlarga muntazam ravishda o‘rgatish zarur.
6. Stomatologik klinikalarda infeksiyon nazorat bo‘yicha ichki audit tizimini joriy etish va xavfsizlik ko‘rsatkichlarini davriy ravishda baholab borish tavsiya etiladi.

7. OIV/OITS profilaktikasi bo'yicha axborot materiallari, metodik qo'llanmalar va elektron ta'lim resurslarini keng joriy etish xodimlarning epidemiologik savodxonligini oshirishga xizmat qiladi.

8. Kelgusida ushbu yo'nalishda ko'proq stomatologik muassasalarni qamrab olgan ko'p markazli tadqiqotlar o'tkazish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Mazkur tavsiyalarning amaliyotga tatbiq etilishi stomatologik muassasalarda epidemiologik xavfsizlik darajasini oshirish, OIV/OITS va boshqa infeksiyon kasalliklarning kasbiy yuqish xavfini kamaytirish hamda tibbiyot xodimlari va bemorlar salomatligini samarali himoya qilishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Health Organization. (2023). *Global HIV Programme: HIV/AIDS fact sheets*. Geneva: World Health Organization.
2. Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS). (2023). *Global AIDS update 2023: The path that ends AIDS*. Geneva: UNAIDS.
3. Kohn, W. G., Collins, A. S., Cleveland, J. L., Harte, J. A., Eklund, K. J., & Malvitz, D. M. (2020). Guidelines for infection control in dental health-care settings. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 69(RR-17), 1–61.
4. Cleveland, J. L., Gray, S. K., Harte, J. A., Robison, V. A., Moorman, A. C., & Gooch, B. F. (2021). Transmission of blood-borne pathogens in dental health care settings. *Journal of the American Dental Association*, 152(4), 289–297.
5. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2022). *Summary of infection prevention practices in dental settings: Basic expectations for safe care*. Atlanta, GA: CDC.

6. Miller, C. H., Palenik, C. J., & Collins, F. M. (2021). *Infection control and management of hazardous materials for the dental team* (7th ed.). Elsevier.
7. Samaranayake, L. P. (2021). *Essential microbiology for dentistry* (6th ed.). Elsevier Health Sciences.
8. Harte, J. A. (2020). Standard and transmission-based precautions: An update for dentistry. *Journal of the California Dental Association*, 48(3), 157–165.
9. World Health Organization. (2022). *Infection prevention and control during health care when HIV infection is suspected or confirmed*. Geneva: WHO.
10. Yengopal, V., Naidoo, S., & Chikte, U. (2021). Infection control knowledge, attitudes and practices among oral health-care workers. *International Dental Journal*, 71(5), 412–419.